

„Uznawalność małżeństw zawieranych w gminach żydowskich

w prawie polskim i kanonicznym”

Streszczenie rozprawy doktorskiej

Przedmiotem rozprawy jest przedstawienie zagadnienia uznawalności małżeństw zawieranych w gminach żydowskich na gruncie prawa polskiego i kanonicznego. Za ujęciem małżeństwa nie tylko w jednym wymiarze prawnym przemawia wielopłaszczyznowość tej instytucji, która wyklucza jej istnienie jedynie w formie religijnej w oderwaniu od pozostałych porządków prawnych. Szczególnie istotne staje się to wówczas, gdy z uwagi na zmieniającą się rzeczywistość powstają nowe możliwości i zarazem nowe problemy prawne wymagające rozwiązania na gruncie ustawodawstwa tak religijnego, jak i państwowego. Dodatkowo pomiędzy kościołami i innymi związkami wyznaniowymi, jak również państwem a nimi zachodzą pewne relacje na gruncie prawa małżeńskiego, które świadczą o przenikaniu się ich między sobą, kreując w ten sposób sytuację prawną wiernych – obywateli. Zasadnym jest więc uznanie, iż wierny deklarujący swoją przynależność do tej czy innej wspólnoty wyznaniowej/religijnej, obywatel czy też cudzoziemiec, podlega szeregowi norm prawnych należących do różnych systemów prawa, które niejednokrotnie tworzą kompilacje właściwe tylko danemu związkowi małżeńskiemu.

Na gruncie prawa małżeńskiego wyraz temu dali obaj prawodawcy religijni i państwowy stanowiąc szereg przepisów warunkujących kwestię zawarcia związku małżeńskiego, regulujących warunki jego trwania oraz ustania. Zachowując, każdy z nich pełną autonomię i niezależność posiadają uprawnione do swobodnego stanowienia, lecz nie dowolnego, zasad towarzyszących zawiązaniu węzła małżeńskiego oraz skutków, jakie on wywiera zgodnie z ich prawem.

W związku z powyższym tytułowa uznawalność małżeństwa na gruncie prawa kanonicznego i państwowego będzie wyrażać się w zespole norm prawnych regulujących tę instytucję. Celem zaś pracy będzie zbadanie, w jakim zakresie i odnośnie jakich elementów małżeństwa pozostają one ze sobą w korelacji, czyli na ile w przypadku prawa kanonicznego i polskiego można mówić, iż małżeństwa zawierane w gminach żydowskich podlegają ich jurysdykcji. Innymi słowy praca ma za zadanie

przedstawienie szeregu norm prawnych, którymi prawodawca Kościoła katolickiego i państwa polskiego będzie kierował się w przypadku związku małżeńskiego zawieranego przez co najmniej jednego nupturienta przynależącego do gminy żydowskiej.

Rozprawa została podzielona na trzy rozdziały. Każdy z nich zakończono podsumowaniem. Rozdział pierwszy został poświęcony przedstawieniu małżeństwa w tradycji judaistycznej. Celem wprowadzenia w niniejsze zagadnienie w pierwszej kolejności zostały przedstawione takie kwestie, jak: pojęcie i cel zawarcia małżeństwa oraz kwestia dopuszczalności małżeństw mieszanych. Następnie ukazano normy dotyczące zaślubin, łącznie z ich wyszczególnieniem na niegdyś praktykowane dwie uroczystości *erusin* i *nissuin* oraz wskazaniem przepisów warunkujących jego zawarcie przez strony, udział przewodniczącego ceremonii oraz świadków. Rozdział ten zakończono przedstawieniem zagadnienia skutków i ustania małżeństwa w tradycji żydowskiej.

Rozdział drugi został poświęcony przedstawieniu zagadnienia uznawalności małżeństw zawieranych w gminach żydowskich w prawie polskim. Z uwagi na fakt, iż współcześnie w Polsce wyznawcy judaizmu skupieni są w kilku związkach wyznaniowych, reprezentujących judaizm ortodoksyjny oraz reformowany, a nie wszystkie z nich posiadają uprawnienie do zawierania małżeństw wyznaniowych ze skutkami cywilnymi, zakres niniejszego rozdziału będzie ograniczony do przedstawienia unormowań prawnych dotyczących członków gmin żydowskich zrzeszonych w Związku Gmin Wyznaniowych Żydowskich działających na podstawie ustawy szczegółowej określającej jej relacje z państwem, tj. ustawy z dnia 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do gmin wyznaniowych żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jedn.: Dz.U.2014 r., poz. 1798). Pozostałe żydowskie związki wyznaniowe, np. Niezależna Gmina Wyznania Mojżeszowego w Gdańsku, Izraelicka Niezależna Gmina Wyznaniowa w Poznaniu, *Beit Polska* – Związek Postępowych Gmin Żydowskich, mające charakter lokalny, swoją działalność opierają na wpisie w rejestrze kościołów i innych związków wyznaniowych prowadzonym przez Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz ustawie z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (tekst jedn.: Dz.U. z 2017 r., poz. 1153), a ich członkowie nie posiadają uprawnienia do zawarcia małżeństwa wyznaniowego

ze skutkami cywilnymi. W związku z tym w niniejszym rozdziale na kanwie obecnie obowiązujących przepisów prawa polskiego zostaną omówione przede wszystkim takie zagadnienia, jak: definicja małżeństwa, podział form zawarcia małżeństwa oraz kolejno w zakresie małżeństwa wyznaniowego ze skutkami cywilnymi: czynności poprzedzające jego zawarcie, zawarcie go przed duchownym i sporządzenie aktu małżeństwa przez kierownika urzędu stanu cywilnego, a także skutki i ustanie tego rodzaju związku małżeńskiego.

Trzeci rozdział poświęcono uznawalności małżeństw żydowskich w prawie kanonicznym. Każda bowiem osoba przynależąca czy to do Kościoła katolickiego, czy gminy żydowskiej jako jej członek nabywa szereg praw i obowiązków płynących z tego faktu. Dodatkowo na gruncie prawa Bożego naturalnego staje się ona również podmiotem niektórych praw i obowiązków wykraczających poza jej przynależność religijną. W związku z tym odnosząc się do zakresu uznawalności małżeństw żydowskich w prawie kanonicznym, który prawodawca określił w sposób bardzo szeroki, należy wskazać, iż nie ogranicza się on tylko do możliwości zawierania małżeństw mieszanych *sensu lato* przez wyznawców judaizmu, ale wyraża się również w uprawnieniu sędziego kościelnego do rozstrzygnięcia o ich stanie osobowym.

W rozprawie wykazano, że zasada wolności każdego człowieka, aktualizująca się również w prawie wyboru przyszłego małżonka oraz formy zawarcia małżeństwa, pozostaje priorytetem zarówno dla Kościoła katolickiego, jak i państwa polskiego. Obaj ustawodawcy dają temu wyraz w licznych normach statuujących możliwość zawierania małżeństw przez wyznawców różnych religii i wyznań. W pracy zidentyfikowano szereg kwestii wzbudzających wątpliwości w zakresie nadanych uprawnień, a tam gdzie to możliwe – zaproponowano wprowadzenie odpowiedniej wykładni przepisów, mającej na celu rozstrzygnięcie występujących problemów interpretacyjnych. W przypadku braku takowej możliwości – przedstawiono propozycje zmian legislacyjnych. W szczególności zgłoszone zostały postulaty ujednoczenia i doprecyzowania przepisów i uzupełnienia wskazanych luk prawnych.

Recognition of marriages undertaken in Jewish communities in Polish and Canon law

Abstract of the doctoral dissertation

The subject of the dissertation is to present the issue of recognition of marriages undertaken in Jewish communities in the light of both Polish and Canon law. The argument to understand marriage not only in one legal dimension is the multidimensionality of that matter which exceeds it from existing only in religious aspect, excluding other legal orders. It becomes especially important when due to changing reality arise concurrently new possibilities and legal issues which require solution in the light of religious and civil legislation. Additionally, certain interactions occur between churches and religious organizations or between state and aforementioned which are evidence of interfusion, creating legal situation of believers-citizens. It is well-based then to recognise that a believer declaring their affiliation to a religious community, citizen or foreigner, is liable to various legal norms proper to distinct legal systems which can form compilation relevant only to particular marital union.

It is reflected in multiple laws qualifying the issue of contracting marriage, regulating conditions of its duration and cessation created by legislators, both religious and state. (a sentence which I honestly can't understand). By preservation, each of them has full autonomy and independence and they are entitled to freely adopt, but not arbitrarily, the rules that accompany the establishment of a marriage node and the effects it exerts in accordance with their law.

Consequently, the recognition of marriages in Canon and state law will be presented in a complex of legal norms regulating this matter. The aim of this paper is to analyze the correlation between the aforementioned law orders and assessing which aspects of marriage are a subject of these processes and whether marriages undertaken in Jewish communities are within law orders' jurisdiction. In other words, the paper aims to present various legal norms which will be followed by lawmakers from both Catholic

church and Polish state while considering marital union between at least one prospective spouse who belongs to Jewish community.

The dissertation is divided into three chapters. Every one of them ends with a summary. The first chapter is dedicated to presenting marriage in Judaic tradition. Firstly, in order to introduce the aforementioned concept, the author presents issues such as: the definition and purpose of marriage and the problem of acceptability of mixed marriages. Followingly, the author presents norms regarding nuptials with specifying once practised two celebrations erusin and nissuin, mentioning the rules regulating conducting marriage, the role of chairman of the ceremony, best men and bridesman. The chapter ends with the description of effects of marriage and its cesser in Jewish tradition.

The second chapter discusses the issue of recognising marriages contracted in Jewish communities by Polish law. Currently, Jews in Poland are concentrated around several religious organizations representing Orthodox and Reform Judaism and not all of them have legal rights to conduct canonical marriage with the results of civil marriage. In view of that fact, the chapter will only present legal norms regarding the members of Jewish communities which are a part of Union of Jewish Religious Communities in Poland. The relation between communities and state is regulated by the statute from 20th of February, 1997 (cf. Dz. U. 2014 r., poz. 1798). The other Jewish communities which are mainly local, such as Independent Community of Masaic Religion in Gdańsk, Israelitic Independent Religious Community in Poznań or Beit Poland-Federation of Progressive Jewish Communities, are existing based on registration in Register of Churches run by Ministry of the Interior and Administration and statute from 17th of May, 1989, about freedom of conscience and religion guarantee (cf. Dz.U. z 2017 r., poz. 1153) and their members do not have the right to have canonical marriage with the results of civil marriage.

The third chapter discusses the recognition of Jewish marriages by Canon law. Every person belonging to Catholic church or Jewish community as a member gains multiple rights and responsibilities due to that fact. Additionally, based on natural God's law they become a subject to some rights and responsibilities outside their religious affiliation. As a result, it is important to emphasize that the range of recognition of Jewish marriages in Canon law is not only restricted to the possibility of conducting

mixed marriages itself but also to ecclesiastical judge's eligibility to umpire their personal state.

The dissertation proves that every person's freedom rule, present also in the right to choose future spouse and form of marrying, is still a priority both for Catholic church and Polish state. Both legislators express it in multiple rules defining the possibility to contract a marriage between confessors of various faiths. The paper identifies numerous matters where range of eligibility is possibly wrong and proposes implementation of appropriate interpretation of a legal act where possible to avoid incorrect law interpretation. In cases of lack such possibility, legislative changes were proposed such as postulate to standardize and clarify regulations and to supplement suggested legislation gaps.